

CAPUT TERTIUM.

TERTIA EPHOCA PRIMI PERIODI.

§ I.

Instauratio Socratica.

Socrates (Athenis 470 ante Christum natus) philosophiam procacitate et erroribus sophistarum deturpatam ac fere eversam, instaurare aggressus est, idque duplici potissimum ratione: 1.º retundendo arrogantiam et petulantiam coævorum sophistarum quos ex simulata ignorantia interrogationibus premebat, eos cogens absurda et contradictoria amplecti: 2.º mentis aciem hominisque attentionem ad observationem psychologiam convertens, ac eam sobrietatem in scientia humana constituens, qua verus sapiens proficitur aliquas ac præcipuas veritates hominem attingere per certitudinem posse, at multo plura ea esse quæ homo, aut probabiliter tantum, aut nulla ratione cognoscit. Fuit autem Socrates modestæ fortunæ homo, utpote filius Sophronisci statuarii, ac Phænaretæ obstetricis, suavitate morum præcellens, ac familiarem consuetudinem et dialogos adhibens pro philosophia quærenda et discipulis tradenda. Librum nullum, quod sciamus, scripsit; at ipsius doctrinæ prout ex Xenophonte, Platone, Aristotele, Cicerone, Plutarcho et aliis constat, sequentibus summam continetur.

a) Homo sapientiæ initium et profectum ex seipso desumere debet juxta illud delphicum: *Nosce teipsum*; atque ex suis vestigatione et notitia, assurgit ad divina, moralia et politica cognoscenda; ad quæ objecta integram humanam mentis aciem convertere oportet, quandoquidem mundi originem, naturam, proprietates et leges dignoscere, parum homini interest, ac difficile obtinetur.

b) Vera igitur sapientia posita est in eo quod homo agnoscat quidnam sibi agendum est, tum quoad seipsum, tum quoad alios; quod quidem obtinetur et cognitione suis, et exercitio virtutum moralium, quibus homo suis fit dominus ac vere sapiens. Virtutes porro quibus homo mo-

ralem perfectionem, in qua hujus vitæ felicitas sita est, adsequitur, sunt prudentia, temperantia, fortitudo et justitia.

c) Deus unicus existit, essentialiter bonus, ab omni materia sejunctus, omnibus rebus providens, ac cuncta humana et mundana, videns et audiens; qui quidem Deus ab homine coli debet pietate, quæ nihil aliud est quam cultus Deo reditus per praxim bonarum actionum ac per conatum ad continuo proficiendum in perfectione morali. Hic porro Deus invisibilis quidem est in seipso; at ex mundi hujus adspectabilis existentia, ordine et harmonia, aperte colligitur.

d) Anima hominis spiritualis et divinæ naturæ particeps existit, ac post mortem ad locum migrat, in quo ab omnibus miseriis libera, vera ac perfecta felicitate potitur. Hæc ipsa anima, dum in mundo perstat, communicationem habere potest cum Deo et spiritibus ipsa superioribus.

Notum est, Socratem ab Aristophane in comœdia *Nubes* irrisum ac de impietate erga populares Deos accusatum, eicutam hiberi coactum fuisse 70 ætatis suæ anno. Turpium vitiorum nihilominus ab aliquibus (1) fortasse immerito est accusatus.

§ II.

Scholæ quædam quæ ex instauracione socratica initium et occasionem habuerunt.

Ex schola Socratis, aliæ plurimæ sive immediate sive mediate exortæ sunt, quarum quædam *incomplete* dici queunt, quia partem tantum ipsius doctrinæ excoluerunt atque evolvere aggressæ sunt; aliæ *complete*, illæ nimirum, quæ universam Socratis doctrinam non solum amplexatæ sunt, sed eam nova ratione eolverunt et auxerunt. Priores, quæ summam tantum attingere licet, sunt:

A) *Schola Cyrenaica*, cujus auctor extitit Aristippus (Cy-

(1) «Lo que se ha dicho de su bigamia y de su amor infame hácia el jóven Alcibiades su discípulo, es considerado generalmente como falso y calumnioso, y se halla desmentido por su doctrina, por su vida, y, en fin, por el silencio de muchos que debieran haber hablado de ello.» Bouvier, *Historia Elem. de Fillos.*, cap. 8.º

rene in Africa 580 ante Christum natus) qui docebat: 1.º voluptatem esse non solum ultimum finem hominis, sed regulam etiam ad discernendum verum et falsum, ac proinde integram hominis vitam, tamquam fundamentis inniti voluptati ac dolori: 2.º corporis voluptates voluptatibus animæ præcellere, verumque existere virtutis humanæ premium, ac idcirco: 3.º nullam existere veram aut essentialem differentiam inter bonum et malum morale, quippe quæ ex hominum consuetudine, opinionibus et legibus, unice oritur.

Aristippi doctrinam tuiti sunt et evoluerunt ejus discipulus et consanguineus *Aristippus*, Cyrene similiter natus, sicut et hujus discipulus *Theodorus*, *atheus* cognominatus, eo quod non tantum Dei existentiam negavit, sed systema conflavit in quo et tuetur indifferentiam moralem et religiosam, ac simul e medio tollit veritatis omne criterium, viam Pyrrhoni sternens; tandem *Hegesias* et *Anniceris* qui Alexandriæ docuerunt.

B) *Schola Cynica*, fundata fuit ab *Antisthene* altero Socratis discipulo, qui magistri moralem evolvens et ad exaggerationem perducens, constituit: 1.º summum hominis bonum in virtute situm esse, quæ quidem virtus non habetur nisi per privationem et contemptum omnium bonorum sensibilium et externorum: 2.º cum solum vitium habeat rationem mali, et sola virtus rationem boni, cætera omnia indifferentia prorsus sunt, ac proinde operationes quæcumque hominis et corporis, dummodo vitia non sint, semper, publice et ad solius naturæ leges exercere fas est. Atque ex hac insolita licentia et inverecundia, qua functiones quasdam appetitus sensitivi et corporis peragebant, *cynici* appellati sunt Antisthenis discipuli et asseclæ, quamquam alii sic denominatos volunt ex loco in quo ille docebat, qui *Cynosarges* dicebatur.

Doctrinam cynicam verbo et exemplis tradiderunt *Diogenes* (414 ante Christum Synope natus) qui famosus evasit potius propter insolitam vivendi rationem, et narrationes anedocticas quæ de ipso habentur, quam propter ejus doctrinam; *Crates* Thebis, ejusque uxor *Hipparquia* apud Maronæam nati; *Onesicritus* apud Æginam natus, *Menedemus* et *Menippus*.

C) *Schola Megarica*, nomen accipit a civitate in qua fun-

data fuit ab *Euclide* (qui confundendus non est cum altero Euclide mathematico ibidem posteriori ætate nato) qui post mortem Socratis Megaræ sedens, docuit: summum hominis bonum esse et *Unum*, qua in re Euclides reminisci vedetur systema eleaticum quod professus fuerat priusquam Socratis discipulus evaderet. Addebat et *Unum* esse verum ac unicum ens reale et immutabile. Præter hæc, ratiocinium ex analogia rejiciebat, ac doctrinam socraticam formulis abstrusis et obscuris exponebat.

Hujus scholæ nobiliores asseclæ fuerunt, *Eubolides* Mileti natus, qui auctor habetur septem sophismatum, qui denominantur, *Mentiens*, *Occultus*, *Electra*, *Velatus*, *Sorites*, *Cornutus*, *Calvus*, *Alexius*, *Phylo*, *Stilpo*, *Clinomachus* et *Euphantus*.

D) Præter recensitas, duæ aliæ ex schola Socratis exortæ sunt, nempe, *Elidensis* et *Eretriensis*, de quibus nihil speciale constat. Harum prima a *Phædone* stabilita fuit, altera a *Menedemo*.

§ III.

Philosophia Platonis.

Inter scholas quæ ex impulsu socratico emergerunt, merito celebrantur *Academica* et *Peripatetica*, quarum fundatores Plato et Aristoteles inter maximos philosophos proculdubio connumerari debent, et quorum idcirco philosophiam fusius exponemus.

Plato (430 ante Christum) Athenis natus est ex stirpe Codri et Solonis, Aristone et Perictione parentibus. Post auditum per octo annos Socratem, Ægyptum, Siciliam aliasque regiones peragravit, veterum traditiones et doctrinas præsertim orientales colligendo. Non philosophiam modo, sed poesim ac mathesim colens, inscriptionem scholæ apposuit: *Nemo huc intret geometriæ ignarus*. Ex gymnasio in quo Athenis docuit, cujus dominus *Academos* vocabatur, ipsius schola *Academia* dicta fuit. Plurima sub forma dialogorum scripsit; at non raro obscura et enigmatica ratione, ita ut difficile sit ejus genuinam mentem assequi, ex quo et aliis signis conjectari licet, eum, præter doctrinam publicam, aliam secre-

tam habuisse. Utut sit, en probabiliter ejus doctrinæ summa.

1.° Quoad scientias.

a) Hominis proprie dicta *scientia* constituitur per philosophiam, per quam homo et divina noscit, et humana gubernat; unde philosophia partim theoretica, partim practica existit.

b) Veritates vero quas philosophia complectitur, homo sola ratione cognoscit; nam sensus corporalia et sensibilia percipientes, que contingentia et mutationi sunt obnoxia, nequeunt pertingere ad cognitionem scientificam, quæ circa esse immutabile et necessarium versatur.

c) Rerum essentia, quarum cognitio *scientiam* unice constituit, sunt *Ideæ* immutabiles, æternæ, necessariæ, ab omni materia sejunctæ et independentes, ex quarum impressione seu participatione in materia exsurgunt individua, at ex earundem impressione primitiva in anima seu mente, resultant in hac ideæ participatæ, seu potius aptitudo et vis ad cognoscendas illas *Ideas* æternas, quæ continent essentias rerum.

2.° Quoad mundum.

a) Mundus hic adspectabilis duplici constat elemento seu principio, quorum primum est materia, quæ est quasi principium passivum, informe ac compositum ex quatuor elementis; alterum est anima universalis, quæ est quasi principium activum et vitale, mundum ejusque omnes partes informans.

b) Prefata mundi materia est æterna et improducta, eamque Deus distribuit et formavit in varia entia, juxta *Ideas* illas prototypas, quæ constituunt mundum idealem; eidemque materiae communicavit (nescitur num per emanationem ex propria substantia, aut per productionem ex materia) animam universalem.

c) Principium passivum mundi seu materia, est origo et ratio mali; ex quo consequitur *malum* esse æternum et necessarium, sicut ipsa materia, in theoria Platonis.

3.° Quoad Deum.

a) Existit Deus summe bonus, bonique totius, pulchri ac veri principium, a mundo et omni materia sejunctus.

b) Hic Deus mundi conditor et ordinator existit, unde ejus principium activum nuncupari potest; non tamen conjun-

ctum, ut anima universalis, sed separatum et independentem; ast omnium rerum providentiam et curam habet.

4.° Quoad hominem.

a) Ex mundi anima universali plures animæ humanæ oriuntur; quæ primum astris præpositæ, ob scelera admissa in corpora humana pro carceribus detruduntur, ubi cum anima alia irrationali conjunguntur.

b) In homine igitur, præter rationalem animam quæ spiritalis, immortalis ac divinæ particeps existit naturæ, invenitur alia quæ mortalis est, atque origo concupiscentiæ et passionum. Aliqui tamen opinantur Platonem tres animas homini concedere, quarum *intellectualis* in capite existat, animalis seu *sensitiva* in hepate vel corde, *vegetativa* in regione gastrica.

c) Quoniam rationalis anima antequam corpori uniretur, impressione et cognitione *Idearum* jam potiebatur, dum in hac vita occasione sensationum vim exerit, et veritatem cognoscit, iteratam cognitionem seu potius conscientiam obtinet præcedentium notionum; unde scientia quæ in præsentis vita acquiritur, *reminiscentia* dici potest.

5.° Quoad moralem et politicam.

Hæc merito habet Balmes: «Quamquam Platonis theoriæ morales sublimes sint, quippe qui virtutem ponit in imitatione Dei, fatendum tamen cum ad praxim descendit, minus felicem esse: in ejus *Republica* nonnulla inveniuntur quæ referre pudet: ejus *dialogos* appellavit Jefferson libellos famosos contra Socratem.

Platonis politicæ summa perfectio erat individui absortio in societate; quæ perfectio tunc summa existeret, cum omnia communia forent, etiam mulieres. «Perfectior societas illa erit, inquit Plato, in qua strictius et plenius in praxim deducatur vetus proverbium, *inter amicos omnia esse communia*. Ubicumque id eveniat, vel in posterum eventurum sit, ut mulieres, filii, bona, communia sint, diligentissime curando ut vel ipsum domini nomen penitus absolescat, ac quantum fieri possit communia sint etiam vel illa quæ homini natura dedit, ut oculi, aures, manus, ita ut cives omnes sibi videantur in communi operari, audire, et videre, et eadem omnes probent vel rejiciant, atque iisdem doloribus vel voluptatibus afficiantur; uno verbo, ubicumque leges sibi proponant

facere *Republicam* perfecte *unam*, ibi erit politicae virtutis summa, nec legibus illis perfectiores excogitari poterunt. Hæc *Respublica* sive *Deorum* sit, sive *Diis genitorum*, completissimæ felicitatis mansio est.»

Prima: Inter multa vera quæ philosophia Platonis continet, plurima etiam sunt inepta, prorsus falsa ac periculosa, ut videre est in ejus doctrina morali et politica, in ejusdem opinionibus circa naturam et præexistentiam animarum rationalium, materiæ æternitatem, etc. Sed præterea scepticismo et idealismo viam sternit: idealismo quidem, ex omnimoda oblivione materiæ et contemptu sensuum quoad scientiam capessendam, non secus ac ex confusa et obscura *Idearum* theoria: scepticismo vero, ex ratione scribendi ipsi familiari, qua diversæ et oppositæ sententiæ in utraque partem firmanur, adeo ut impossibile quandoque evadat ipsius opinionem dignoscere.

Secunda: Ex dictis colligitur, absurdam esse opinionem illorum qui autumant vel potius somniant, Trinitatem catholicam apud Platonem reperiri. Etenim platonica trinitas, si qua existit, constat ex *Deo*, ex *Ideis*, que constituunt mundum idealem et typicum, et ex *anima universali*, qua mundus vitam et motum recipit. Jam vero, in primis nullibi docet Plato hæc tria, hypostases seu personas esse, quod vel solum sufficeret ad funditus evertendam similitudinem, non dicam identitatem platonice trinitatis cum trinitate catholicorum. Deinde, *Ideæ* illæ fictæ trinitatis platonice, probabilius a Platone habentur tamquam substantiæ a Deo distinctæ et extra ipsum positæ, ex quo sane non secunda persona, sed tot personæ resultarent quot *ideæ* ab ipso ponuntur. Quod si quis contendat *Ideas* illas in mente seu ratione divina contineri (quod omni ferme verisimilitudine caret), nunquam ex Platone ostendet mundum illum idealem ex *Ideis* conflatum, veram personalitatem a Dei personalitate distinctam continere. Tertio tandem, etiam si hæc omnia deficerent, adhuc absurdum esset Trinitatem in Platone quærere: siquidem, quæ tamquam tertia persona eidem assignatur, nempe, *anima universalis* mundi, a Deo producta fuit, ipsique prorsus inferior est apud Platonem: quæ sane vel sola res sufficeret ad quamcumque affinitatem inter Tri-

nitatem catholicam et platonianam e medio tollendam. Qui ergo non præoccupato animo doctrinam Platonis expendit, nullam Trinitatem catholicam, sed purum putumque Dualismum ethnicum ex Deo uno, et materia æterna constantem, ibi reperiet.

Tertia: Porro conatus iste detegendi in doctrina platonica Trinitatem aliaque dogmata religionis christianæ, apud recentiores quosdam rationalistas, ideo invaluit, ut hac ratione originem divinam et supernaturalem catholicæ Religionis callide e medio tollant (1); unde nonnisi post diligens

(1) Dixi apud recentiores rationalistas, nam quamvis aliqui e veteribus Ecclesiæ PP. præsertim ex his qui ex platonismo ad Christi Religionem transierunt, vel Platonis philosophiam coluerunt, ut S. Justinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Origines, etc., studuerint relationes et affinitates quasdam inter Platonis doctrinam et Christi Religionem invenire, id eo animo fecerunt: 1.º ut ostenderent veritates philosophicas, morales et religiosas per naturalem rationem cognitæ, cum doctrina catholica per Christum revelata minime pugnare, sed eidem potius favere: quinimmo quasdam ex his veritatibus, ut existentia et unitas Dei, animæ immortalitas, etc., a revelatione Christi præsupponi tamquam ipsius quædam fundamenta: 2.º ut hac ratione evellerent præjudicia quorundam gentilium, præsertim philosophorum, qui falso existimabant christianam Religionem philosophiam excludere ac cum ea pugnare.

Rejicere ergo oportet non solum sententiam Le Clerc, Souverain et Ackerman, qui christianam doctrinam ex doctrina Platonis repetunt, sed sententiam quoque catholici theologi Petavii, qui influxum philosophiæ platonice in veteres Ecclesiæ PP. longius quam par est perducit, immerito inter alia afirmans, eorum «plerosque de Sanctissima Trinitate platonico more sensisse;» quodque pejus est, adserere non veretur: «Justinum, inferioris cujusdam conditionis esse putasse Filium, etiam antequam homo fieret, ac minorem esse Deum, qui nec ubique esset, et spatio circumsciberetur aliquo et paternæ voluntati servire;» quibus postquam non absimiliu tribuit Athenagoræ, Tatiano et Theophilo Antiochensi, sic tandem concludit: «Quæ ut absurda, ita Justinii, Athenagoræ ac Tatiani doctrinæ consentanea sunt, et ex platonico dogmate deprompta.» Qui agnoscere velit Petavium injuste hos veteres scriptores accusasse de violato dogmate Trinitatis ex dogmatibus platonice, adeat recentiores theologos catholicos ac præsertim Mœhler in sua *Patrologia*.

Cæterum, si qui veterum Ecclesiæ PP. et scriptorum affinitatem inter platonica et christiana dogmata plus æquo extulerunt, in cau-